

KATSAUS SUOMEN NYKYKIRJALLISUUTEEN

Karjalan kirjakustantamo julkaisi viime vuonna tohtori Eino Karhun tutkimuksen «Demokratitsheskaja literatura sovremennoi Finljandii» (Nyky-Suomen demokraattinen kirjallisuus). Teoksessa on suomenkielinen tiivistelmä, jonka julkaisemme alla kokonaisuudessaan.

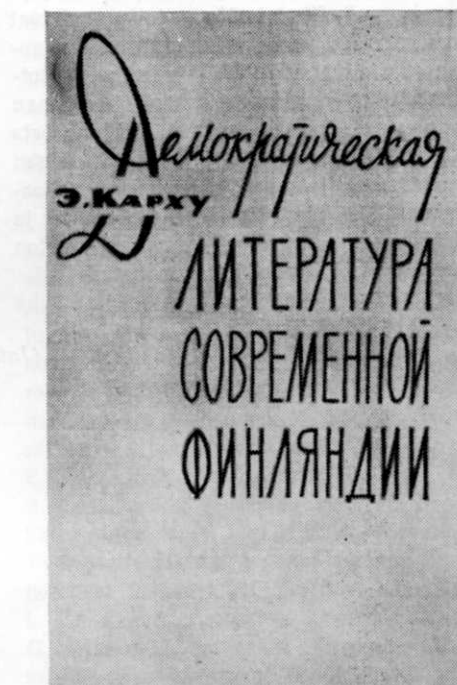
Filologian tohtori Eino Karhu käsittelee teoksessaan sodanjälkeistä Suomen kirjallisuutta ja siinä ilmeneviä erilaisia virtauksia, jotka ovat syntyneet muuttuneiden olosuhteiden seurauksena ja jotka vuorostaan vaikuttavat sodanjälkeisen suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen.

Kirjan tekijä pitää nykyaikaisen suomalaisen proosan eräänä merkittävimpanä ilmiönä realistisen yhteiskuntaromaanin kukoistusta. Kuten tunnettua, oli 1930-luvun Suomessa yhteiskuntaromaanin kehittäminen hyvin vaikeaa. Riittää kun muistetaan Pentti Haanpään useiden tuotteiden surullinen kohtalo — niitä ei voitu julkaista ja ne näkivät päivänvalon vasta toisen maailmansodan jälkeen.

Suomen nykyinen proosakirjallisuus aivan kuin pyrki korvaamaan edellisten kausien laiminlyönnit, ilmestyy kirjoja vuoden 1918 vallankumouksen tapahtumista ja 30-luvun fasisiterrorista. Merkittävän sijan on saanut myös sodanvastainen aihe, ja uusia sotakirjoja ilmestyy useinkin nuorilta kirjailijoilta, jotka sodan aikana olivat vielä lapsia. Meneistä tapahtumista kertoessaan realistisen suunnan kirjailijat pyrkivät luomaan todellisen kuvan entisyydestä, vapauttamaan sen «valkoisesta valheesta».

Taistelu taantumuksellista henkistä perintöä vastaan, tämän perinnön «romuttaminen», kuten Suomessa on tullut tavaksi sanoa, on nykyisen suomalaisen proosan, sellaisten kirjailijain kuin Väinö Linnan, Paavo Rintalan, Veijo Meren tärkeimpiä erikoisuuksia. Eräänä tämän kirjallisuussuunnan alkuunpanijana sodanjälkeisessä kirjallisuudessa esiintyi Olavi Paavolainen «Synkässä yksinpuhelus-

saan». Eino Karhu tarkastelee Olavi Paavolaisen teosta erään sivistyneimmän suomalaisen intellektuellin omalaatuisena tunnustuksena, kirjailijan, joka ei aikoinaan kyennyt synnyttämään itsessään sisäistä vihaa fasismia kohtaan ja jolle vasta liittolaisten sotilaalliset voitot antoivat voimaa saada selvä moraalinen yliote fasisisesta ideologiasta. Tässä mielessä voisi sanoa, että «Synkässä yksinpuhelus-

hailuistaan että senaikaisen suomalaisen sivistyneistön, sikäli kuin tämä oli vastuussa sodan traagillisista tapahtumista. Olavi Paavolaisen esiintuomaa aihetta sivistyneistön katsomusten selkenemisestä ovat sittemmin sodanjälkeisellä kaudella kehitelleet toisetkin suomalaiset kirjailijat, mm. se on saanut kaikunsa Paavo Rintalan äskettäin ilmestyneessä romaanissa «Palvelijat hevosten selässä», jota Eino Karhu tarkastelee kirjassaan yksityiskohtaisesti.

Tekijän tutkimus käsittää myös suomalaisen sodanvastaisen romaanin, sellaiset tuotteet kuin Veijo Meren «Manillaköysi» ja «Sujut», Helvi Hämäläisen «Karkuri», Väinö Linnan «Tuntematon sotilas» ja Paavo Rintalan «Sissiluutnantti». Viime mainittua romaania Eino Karhu tarkastelee eräänä selvimpänä ilmauksena siitä, että sodanjälkeiseen suomalaiseen proosaan on huomattavasti vaikuttanut ns. «kadotetun sukupolven» kirjallisuus, joka syntyi Lännessä ensimmäisen maailmansodan jälkeen (Hemingway, Remarque, Richard Aldington).

Kirjan yksi luku on omistettu nykyisen suomalaisen proosan huomattavimman edustajan, Väinö Linnan tuotannolle. Hänen kypsyysajan romaanit, erikoisesti hänen trilogiansa «Täällä Pohjantähden alla» arvostetaan kirjassa uudeksi vaiheeksi suomalaisen realistisen romaanin kehityksessä. Tekijä panee merkille, että suomalaisen proosan eräänä erikoisuutena on aina viime aikoihin asti ollut sen lyyrillinen väritys, kirjailijan mielialojen, hänen subjektiivisen persoonansa tuntuinen teoksessa. Se oli havaittavissa jo Juhani Ahon proosassa, mm. hänen romaaneissaan, sittemmin Linnankoskella, Sillanpäällä ja nykyproosassa tämä erikoisuus selvimmin ilmenee esim. Helvi Hämäläisellä. Varhaisimmissa romaaneissaan («Päämäärä» ja «Musta rakkaus») Väinö Linna jatkoi myös jossain määrin tätä perinnettä, mutta kypsyyskautensa tuotannossa hän on sitä vastoin antanut mainion esimerkin eepillisestä ja objektiivisesta kerronnasta, johon kirjailijan persoonallisuus ei välittömästi sekaannu eikä väritä sitä subjektiivisella tunnepitoisuudella.

Pentti Haanpään tuotantoa käsittelevässä luvussa on tutkimuksen kohteena se seikka, miten suuren merkityksen tämä lahjakas kirjailija antoi taiteilijan maailmankatsomukselle, sillä Haanpään mielestä kirjallisuuden on ennen kaikkea opettava ihmisiä ajattelemaan ja käsittämään omat voimansa.

Teos ei jätä huomionsa ulkopuolelle myöskään ns. «modernistisen» kirjallisuuden ongelmaa, joka tavallisesti asetetaan «traditionaalisen», lähinnä realistisen kirjallisuuden vastakohtaksi. Tekijä tähdentää tässä yhteydessä, että neuvostoliittolaisessa kirjallisuustieteessä on «modernismi» termillä hieman toisenlainen merkitys kuin Suomessa. Runouteen sovelletuna suomalaiset kirjallisuusarvostelijat esimerkiksi panevat pääpainon runotekniikkaan, säerakenteeseen ja muihin muotoseikkoihin ja pitävät «modernismin» tunnusmerkkinä vapaata mitta, riittämättömyyttä, metaforien ja runokuvien erikoisrakennetta. Neuvostoliittolaisessa kirjallisuusarvostelussa annetaan myös muodon kysymyksille merkitys, mutta näitä ongelmia tarkastellaan johdannaisina ja siitä yleisestä maailmankuvasta johtuvina, joka on runoilijan tajunnassa muodostunut ja joka heijastuu hänen tuotannossaan. Tätä «modernismin» erilaista ymmärtämistä voisi selittää esimerkiksi: kun suomalainen kirjallisuusarvostelu useinkin pitää samalla tavalla «modernisteina» sekä Paavo Haavikkoa että Arvo Turtiaista, niin tämän kirjan tekijä näkee heissä aivan erilaiset runoilijat, jotka edustavat kahta erilaista suuntaa nykyisessä Suomen runoudessa.

Maailma on modernisteille irrationaalinen, siinä vallitsee täydellinen kaaos, ilmiöiden välillä ei ole minkäänlaista syy-yhteyttä, historia ei ole muuta kuin järjettömyyksiä kasaantuma, siinä ei ole lainmukaisuuksia eikä etenevää kehitystä. Huolimatta siitä, että modernistit useinkin suhtautuvat porvarilliseen yhteiskuntaan arvostelevasti, he pitävät sen «järjettömyyttä» ikuisena ja ihmisen kiertämättömänä kohtalona, sillä hän on mukana voimaton sitä muuttamaan. Tätä ulkoisen maailman «kaaosta» vastaa modernistien runoudessa yksilöllisen tajunnan hajanaisuus ja olemisen järjettömyyttä — runokielen hämartyminen ja subjektiivisten assosiaatioiden äärimmäinen mielivaltaisuus.

Paitsi Paavo Haavikon runoja Eino Karhu tarkastelee myös Aila Meriluodon tuotantoa osoittaakseen havainnollisemmin edelläesitetyt modernirunouden erikoisuudet suomalaisella maaperällä. Tekijä pitää Aila Meriluotoa erittäin lahjakkaana runoilijana, mutta samalla tähdentää, että kun runoilijan jokainen uusi kokoelma on yhä enemmän modernistisen estetiikan pauloissa, hän rajoittaa siten kykyjensä mahdollisuuksia.

Eräät vasemmistolaisia poliittisia katsumuksia edustavat kirjailijat ovat sitä mieltä, että samoin kuin nykykaudella järkkyvät vanhat yhteiskuntamuodot, on myös hajotettava «vanha», «perinteellinen» kieli ja tältä kannalta he arvostavat myönteisesti modernismia, joka muka edistää tällaista vanhan murskaamista ja sitä seuraavan eheän ja yleistajuisen uuden yhteiskunnan taiteen syntymistä. Mutta on kuitenkin muistettava, että irrationalismillaan modernismi nimenomaan kieltää kaiken yhteiskunnallisen kehityksen, ja toisaalta runokielen hajottaminen johtaa kiertämättömästi myös itse runouden hävittämiseen.

Nähtävästi tämä synkkä näköala, että taiteesta katoaa sopusointu, huolettaa useita suomalaisia runoilijoita, erikoisesti sellaista lahjakasta runoilijaa kuin Eeva-Liisa Manner. Vaistomaisesti vastustaa sitä, että modernistit ovat tehneet yleismaailmallisesta kaaoksesta ja yksilöllisestä tajunnan hajanaisuudesta jonkin järkähtämättömän säännön, Eeva-Liisa Manner pyrki runoudessaan löytämään luonnosta harmonian ja yleistää sen ikuis- ta kauneutta.

Selvemmällä yhteiskunnallisella ladulla kehittyä Arvo Tuurtiaisen, Elvi Sinervon ja Eeva Wichmanin runous. Heidän runoissaan ei ihminen ole ikuisen yksinäisyyteen tuomittu individualisti, vaan kansansa osa ja tuntee vastuun koko ihmiskunnan kohtalosta. Tämä ihminen käsittää, että historian kaikista tragedioista huolimatta historiaa tekevät sittenkin tavalliset ihmiset, ja heidän vallassaan on pystyttävä rationaalinen järjestys maan päällä. Maailma on kokenut kauheita so-

tia, kaikki kansat eivät ole vielä katkaisseet kahleitaan, yhä vieläkin tuhoutuu tuhansia oikeudenmukaisuuden puolesta taistelijoita, mutta taistelu ei ole tuloksetonta, se kantaa hedelmänsä, ja nimenomaan sen ansiosta maailma nuortuu ja vapautuu. Voidaan miten hyvänsä kirotta nykyisen yhteiskunnan «kaaosta» ja nähdä ainoana ulospääsynä vain kuolema, mutta miljoonille kurjuudessa eläville ihmisille maailmassa ei sellainen runous tuo helpotusta, sillä he tahtovat elää ja rakentaa onnensa. Kuten Pentti Lahti kirjoitti heti toisen maailmansodan jälkeen:

En tahdo kirotta,
sillä maailma on kirottuja täynnä
ja kaikki pienet kirokset
huusivat äänensä
jo ammoin käheiksi.
Siunaan rohkeaa
punaista aamua,
vapaata tuulta,
taas siivilleen kohonnutta.
Ja teille, voimakkaat merimiehet,
toimelliset ja ahkerat,
huudan aamusumussa
iloisen rohkaisuhuutoni:
Pitäkää kurssi!
Maata näkyvissä!

Eino Karhun kirja on tarkoitettu venäläiselle lukijalle pitäen silmällä sitä, että viime vuosina on julkaistu monien suomalaisten kirjailijoiden, mm. Väinö Linnan, Pentti Haanpään, Martti Larnin, Aili Nordgrenin, Helvi Hämäläisen tuotteita venäjänkieleen. Neuvostoliiton aikakausjulkaisuissa on ilmestynyt eräitä kirjoituksia Suomen nykykirjallisuudesta, ja nyt venäläinen lukija voi tutustua syvällisemmin sen ongelmiin tämän laajemman ja täydellisemmän katsauksen mukaan.